

P. Hofstede de Groot, was geformuleerd. De arbeid aan de prijsvraag had de 22-jarige student een schat aan kennis aangaande het Reformatie-onderzoek opgeleverd. Zo blijkt uit zijn prijsantwoord dat hij onder meer kennis nam van Janssens stuk uit 1834 en van Richters *Evangelische Kirchenordnungen*.²⁵ Gedurende zijn jaren te Beesd onderzocht Kuyper het archief van Austin Friars te Londen en probeerde hij daarnaast nog meer materiaal van en over a Lasco te achterhalen. Als resultaat daarvan verschenen in 1866 twee delen *Opera Lasci*. Medio 1865 schreef Kuyper tevens twee artikelen voor de populair-wetenschappelijke *Geschiedenis der christelijke kerk in Nederland*, die echter pas in 1869 zouden worden gepubliceerd. In het eerste, over 'De eerste kerkvergaderingen ... onzer Hervormde Kerk', beschreef hij Wezel als 'eene vergadering ... van een veertigtal [sic! jv] der meest gevierde mannen'. Kuyper onderstreepte: 'de vergadering zelve [gevoelde] nog een te zwak mandaat te bezitten, om meer dan voorlopig karakter aan haar besluiten te kunnen geven'. In het tweede artikel, gewijd aan de eredienst en het kerkboek, dat wellicht als eerste werd geschreven, kon hij echter onbekommerd spreken over 'de synoden van Wezel en Emden'.²⁶

Vanaf 1867 gingen bij Kuyper actuele kwesties domineren. Zoals propaganda maken voor de invoering van kerkelijk kiesrecht in het pamflet *Wat moeten we doen?* Dat kiesrecht moest en kon. Immers, volgens Kuyper, was dankzij de Heilige Geest de *vox populi* – van mannen, maar eigenlijk ook die van vrouwen – gelijk te stellen met de *vox Dei*. Zo'n democratische instelling sloot volgens hem aan bij de traditie, hoewel hij moest toegeven, dat daarvoor dan wel een sprong gemaakt moest worden. Ik citeer: 'Dáár [in de Reformatietijd] werd de volkskeuze uitsluitend bij de eerste constituëering te baat genomen. In dien zin besloot de synode van Parijs 1559 en het convent van Wezel 1568 Maar eens geconstitueerd, werd de kerk *aristocratisch*'.²⁷ Kennelijk vond Kuyper het anno 1867 toch beter om van 'convent' te spreken.

Hoewel Beesd vrij conservatief was, kreeg Kuyper daar toch de invoering van het manskiesrecht voor elkaar – zij het slechts voor enkele jaren. Omdat hijzelf – wie zou het anders moeten doen – ook het plaatselijk bestuursreglement schreef, kreeg hij nu officieel te maken met Hooijer, die samen met een tweede predikant namens het Provinciaal Kerkbestuur van Gelderland het bewuste reglement controleerde en al te radicale democratische opvattingen schrapte. Lang zou Kuyper nadien niet in Beesd blijven. November 1867 deed hij intrede in het conservatief-confessionele Utrecht. Die gemeente zou weliswaar nooit zwichten voor zijn aandringen op meer kerkelijke democratie – ze werd nooit het gedroomde Nieuw Londen aan de Rijn –, maar vanwege haar ligging

²⁵ Abraham Kuyper's *Commentatio* (1860). *The Young Kuyper about Calvin, a Lasco, and the Church*, ed. by J. Vree and J. Zwaan, II, Leiden/Boston 2005, [21], [283].

²⁶ 'De eerste kerkvergaderingen', 76; 'De eredienst', 90, 110.

²⁷ *Wat moeten wij doen?*, m.n. 8-10, 16.